

УДК 338.2-044.992(447):338.2(4-660)

Шинкар В. А.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Рошко С. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Shynkar V. A.

*PhD in economics,
Associate professor of the International Relations Department
Uzhhorod National University*

Roshko S. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economic Relations
Uzhhorod National University*

РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В ПЕРІОД ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація. У статті аналізується сучасний стан відносин України з Європейським Союзом, зокрема, економічний складник процесу інтеграції у контексті набуття чинності у повному обсязі Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Проаналізовані основні проблеми та перспективи подальшої інтеграції нашої країни у європейські структури.

Ключові слова: Європейський Союз, митні тарифи, вільна економічна зона, інтеграція, зовнішньоекономічний вектор, Угода про асоціацію між Україною та ЄС.

Вступ і постановка проблеми. Європейська інтеграція, задекларована як стратегічний напрям розвитку України, є не лише зовнішньоекономічним вектором, а й орієнтиром цінностей для всього українського суспільства. Інтеграцію України до ЄС сьогодні підтримують усі структури влади та більшість українського населення. Однак у цьому стратегічному напрямі розвитку нашої держави виникає багато труднощів об'єктивного і суб'єктивного характеру. Причому їх подолання залежить не тільки від України, а й від зовнішніх чинників, які знаходяться за її межами. У статті аналізуються стан політико-економічних відносин між Україною та Європейським Союзом, основні причини політико-економічних проблем, які виникли в ЄС. Особлива увага звернута на макроекономічні проблеми сучасної України. Сформульовано висновки про необхідність проведення виважених як політичних, так і економічних рішень, від яких залежать перспективи інтеграції України до ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Європейська інтеграція і місце у цьому процесі України – надзвичайно складна проблема. Окремі її аспекти аналізували такі відомі економісти, як Богдан Данилишин (формування нової моделі розвитку економіки України) [1], Володимир Устименко (можливості та ризики асоціації України і ЄС) [2], Анатолій Гальчинський (перспективи чинної моделі ЄС і напрямки європейської інтеграції України) [3] та ін.

Реальність європейської інтеграції України вимагає поглибленого аналізу і порівняння законодавчо-правових, економічних, соціальних та інших вимірів нашої країни з партнерами ЄС, а також оцінки їх відповідності євроінтеграційним принципам. Об'єктивний аналіз такої відповідності є однаково актуальним як для України, так і для Європейського співтовариства, оскільки навіть просте фізичне збільшення системи ЄС ускладнює її, вимагаючи нових додаткових регуляторів, кожен з яких має обмеже-

ні можливості. З погляду некерованості системи її розширення повинно мати розумні межі. Адже економічний зміст інтеграції полягає у включенні нових елементів до старої, усталеної системи та в її кооперації з цими елементами для поліпшення її життєдіяльності. З огляду на це, необхідні переконливі докази, які би продемонстрували роль нових кандидатів (у тому числі України) у відповідному процесі, а також міру їх близькості та адаптованості до основних вимірів розвитку країн ЄС.

Метою статті є аналіз сучасного стану відносин України з Європейським Союзом та на його основі коригування позицій України щодо європейських інтеграційних перспектив.

Результати дослідження. Початок дії безвізового режиму та набуття чинності у повному обсязі з вересня 2017 року Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом стали найбільшими євроінтеграційними досягненнями за всю незалежну історію нашої країни. За останні роки розуміння євроінтеграції зазнало значних фундаментальних змін.

Принципова зміна полягає у тому, що євроінтеграція стала процесом, який передбачає чіткі зобов'язання України щодо втілення у життя європейських стандартів і норм, синхронізацію законодавства, захисту прав і свобод людини. В Україні, зважаючи на нашу близькість до Європи (географічну, історичну, ментальну), трансформація не може відбуватися без утілення європейських стандартів.

Нашій країні вдалося реформувати низку важливих сфер, які є суттєвою частиною вимог ЄС. Зокрема, ухвалено низку законопроектів із питань енергетики й енергоефективності. У 2018 році передбачена донорська допомога Україні від Євросоюзу в сумі 50 млн. євро в межах дії Угоди про співпрацю в галузі енергетики [4]. Зроблено перший крок до наближення до цифрових стандартів та реформування електронного цифрового підпи-

су в Україні (Закон про електронні довірчі послуги). Має місце значний прогрес у законодавчій частині реформи системи безпечності харчової продукції (два закони про державний контроль у цій сфері), ухвалено важливий закон у сфері впливу на довкілля та інтеграції економічної політики у цій галузі (закон про оцінку впливу на довкілля), сформовано законодавчу базу для впровадження міжнародних стандартів зі сфери бухгалтерського аналізу та фінансової звітності, а також аудиторської діяльності (ухвалено два відповідні закони).

Україна розпочала офіційні переговори про укладення Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА), це є важливим кроком до зменшення технічних бар'єрів для нашого промислового експорту. Для розширення експортних можливостей у 2017 році ухвалено закони про ратифікацію Конвенції про правила походження товарів «Паневромед» та Угоди про участь України в програмі ЄС «Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу» (COSME). Схвалено стратегічні документи, які запроваджують європейські принципи у різних сферах: Національну стратегію поведіння з відходами, Національний план скорочення викидів від великих спалювальних установок, Енергетичну стратегію України на період до 2035 року. Україну включено до індикативних карт Європейської транспортної мережі TEN-T – це розвиток транспортного потенціалу країни. Уряд затвердив План заходів з виконання Угоди про асоціацію [2; 5].

Водночас виникають певні складнощі у реалізації євроінтеграційних прагнень України. Просуванню нашої країни в напрямі ЄС заважають як зовнішні, так і внутрішні чинники. Зовнішні пов'язані з тим, що сучасний стан Європейського Союзу можна охарактеризувати як серйозну кризу кількісного та якісного зростання спільноти. Внутрішні чинники виражаються у протистоянні всередині владних структур, браку кадрового і фінансового забезпечення у проведенні європейської інтеграції. В Україні не створена ефективна ринкова економіка, не ведеться ефективна боротьба з корупцією, не забезпечена незалежність та прозорість судової влади тощо. І все це відбувається в умовах, коли наша країна несе великі матеріальні, людські і моральні втрати, пов'язані з агресією Росії.

У контексті вищевикладеного Україна має великі проблеми в інтеграційному процесі з Європейським Союзом. За роки суверенітету нашої держави її частка в світовій економіці скоротилася втричі. За прогнозами Світового банку, у 2018 році український ВВП збільшиться на 3,5%, а у два наступні – зростатиме по 4% на рік. Це означає, що очікуваного економічного прориву не відбудеться [6]. Зовнішній економічний борг України становить 83% ВВП. Якщо поділити цей борг на кількість населення, то на кожного українця припадає 1,8–1,9 тисячі доларів. Згідно з Маастрихтськими критеріями ЄС, держборг не має становити більш ніж 60% ВВП. Перевищення такого рівня має стати сигналом для держави про існування серйозних макроекономічних дисбалансів [7].

У нашій країні сформувалася деструктивна модель економіки, яка проявляється в тому, що у структурі української економіки зменшується питома вага промисловості і зростає частка вироблених товарів із низькою доданою вартістю. Наприклад, питома вага промисловості у ВВП України у 2008 році становила 33,6%, а у 2016-му – 16,7% [1]. Як наслідок – високий ступінь деіндустріалізації нашої країни, високі валютні ризики та гостра чутливість платіжного балансу до кон'юнктури міжнародних сировинних ринків. Концентрація на експорті сировини, напівфабрикатів і продукції з низькою часткою доданої

вартості сама по собі приводить до зменшення віддачі від масштабів виробництва. Економіка України майже не виробляє сучасного обладнання, яке вітчизняні підприємства змушені купувати переважно за кордоном. Це створює додаткове навантаження на платіжний баланс, хронічне від'ємне сальдо, яке періодично приводить до девальвації національної валюти.

Динаміка та тренд таких процесів спрямовують Україну до так званої пастки бідності. Це парадоксальний феномен, що виникає в країнах (часто багатих на природні ресурси) внаслідок вибору ними неправильної моделі розвитку. Пастка бідності являє собою порочне коло: відсутність надійних прав власності породжує ефект короткостроковості інвестицій, виведення капіталу; злиття бізнесу та влади генерує модель консервації структури слабкої економіки, низьких доходів населення, стиснення внутрішнього ринку і, нарешті, збільшення політичних, економічних і соціальних проблем.

У контексті вищевикладеного Україна має великі проблеми в інтеграційному процесі з Європейським Союзом. Єврокомісар із питань розширення і добросусідства ЄС Йоганесс Ган вважає, що країни-кандидати мають бути готові до їх приєднання. Зокрема, він зазначив: «Ми повинні діяти цілеспрямовано, щоб усі розуміли, що новий член – дуже цінний, а не об'єкт додаткових витрат» [8].

Підготовка Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і набуття нею чинності посприяли певним позитивним тенденціям у відносинах між нашою країною та Євросоюзом. Європейський Союз за останні три роки мобілізував 12 млрд. євро допомоги Україні. У цю суму входить 3,4 млрд. євро макрофінансової допомоги, що безпрецедентно для ЄС. Також було мобілізовано 200 млн. євро на грантові програми. Це більше, ніж у будь-якій сусідній країні. Реформування державної служби в Україні здійснюється за рахунок коштів ЄС. Йдеться про 104 млн. євро [9]. Зросли і поглибилися торгові відносини України з країнами ЄС. Частка українського загального експорту в країни Євросоюзу становить 40%, а це 15,9 млрд. дол. із 39,5 млрд. дол. станом на січень-листопад 2017 року [10].

Однак існують певні економіко-правові фактори, які стримують потенціал Угоди про асоціацію «Україна – ЄС». Серед цих факторів можна виокремити:

1. Недостатню активність законодавчої роботи з імплементації правових актів ЄС у законодавство України. Моніторинг виконання Угоди за 2016 рік показує, що у відповідному періоді із запланованих 126 директив ЄС було імплементовано у національне законодавство 36. З погляду взятих на себе зобов'язань Україна повинна імплементувати у національне законодавство близько 350 актів права ЄС, із них 180 актів – до кінця 2017 року [9].

2. Низький рівень відкритості ринків збуту на території Євросоюзу для вітчизняних суб'єктів господарювання, що зумовлено незначними обсягами безмитних квот. Про це можуть свідчити незадовільні показники імпорту та експорту товарів між Україною та Європейським Союзом у бік зростання імпорту. Зокрема, за період із 2014 р. по 2016 р. динаміка дефіциту поточного рахунку платіжного балансу становила: 2014 р. – 4,6 млрд. дол., 2015 р. – 1,7 млрд. дол. у 2016 р. – 5,5 млрд. дол. За січень-вересень 2017 року дефіцит поточного рахунку становив 2,1 млрд. дол. [11].

3. Наявність у тексті Угоди положень, реалізація яких створює певні ризики для національних економічних інтересів. Зокрема, у ст. 4 Резолюції Європейського парламенту зазначено, що якщо товар, який походить з України, імпортується на умовах, що приводять або можуть привести до серйозних труднощів виробників з ЄС, мито на такий продукт може бути знову запроваджене у будь-

який час. Додатково у цій резолюції наголошується, що у разі недостатнього прогресу у протидії корупції, деформації конкуренції, запровадження Україною додаткових мит та інших обмежень для імпорту, неповаги до демократичних принципів, прав людини та основних свобод преференції можуть бути призупинені чи скасовані [2].

4. Потрібно враховувати зміни, що відбулися у соціально-економічному стані України, пов'язані з воєнною агресією з боку Російської Федерації. Зрозуміло, що події останніх чотирьох років негативно вплинули на економіку нашої країни, і вона сьогодні перебуває у більш пригніченому стані, ніж у момент підписання Угоди. Відповідно, взяті Україною зобов'язання мають виконуватися з урахуванням можливостей вітчизняної економіки. Слід виходити з того, що наявність в Угоді розділу про форс-мажорні обставини значно спростить дії договірних сторін у неординарних ситуаціях, які можуть виникати у майбутньому.

Практичне вирішення стартових завдань євроінтеграційної політики України і її фактичне входження в європейський інтеграційний простір, а саме набуття асоційованого членства в його політичній системі та офіційне приєднання до зони вільної торгівлі, яка є складником економічного фундаменту ЄС, потребують аналізу численних викликів, які протягом тривалого часу мають місце в інституційному реформуванні Євросоюзу.

У євроінтеграційних процесах повинно бути усвідомлення того, що існують природні (об'єктивні) суперечності Євросоюзу, прогресивні структурні зміни і ті елементи, що вже відпрацювали свій ресурс і відходять у минуле. Президент Франції Е. Макрон зауважив, що ЄС очікує не тільки Brexit, а і Grexit (французький exit) у разі відсутності реформ [3]. У Європейському Союзі існує офіційне визнання системної кризи об'єднання і невідворотності його глибоких реформ. Сформувався два основні напрями реформування ЄС: 1) прийняття загальноєвропейського конституційного договору та створення на цій основі наддержавного об'єднання – Сполучених Штатів Європи; 2) концептуальна модель реформування ЄС на основі різношвидкісної інтеграції, тобто об'єднання європейських країн, які знаходяться на різних стадіях свого економічного розвитку. Ця модель найбільш адекватна щодо інтересів України.

Висновки. Необхідність європейської інтеграції поділяє більшість населення України. Сьогодні надзвичайно важливою є реалізація Угоди про асоціацію «Україна – ЄС». Це актуально у декількох аспектах. По-перше, ре-

алізація Угоди впливає на рівень реформування України. Це важливо для нашої країни, особливо в умовах відсутності чіткої програми дій уряду. Отже, виконання Угоди про асоціацію «Україна – ЄС» є сьогодні важливим інструментом, за допомогою якого можна спостерігати реформи або їх відсутність у динаміці. По-друге, ефективність виконання взятих на себе зобов'язань є важливим аргументом для європейської сторони стосовно реальної зацікавленості України в інтеграції до ЄС, готовності впроваджувати радикальні реформи, а не оперувати лише проєвропейською риторикою. По-третє, виходячи з результатів виконання Угоди про асоціацію, Європейський Союз має можливість надавати або стримувати подальший стимул для України. Цей аспект набуває надзвичайного значення у світлі оптимізації відносин України з ЄС.

Природно, що основні події в Європейському Союзі спонукають Україну скоригувати свої позиції щодо інтеграційних перспектив. Старі стратегії польського зразка не можуть бути ефективними в новій ситуації. Європейська інтеграція має залишатися основним вектором внутрішньої та зовнішньої політики України незалежно від внутрішніх проблем і криз Євросоюзу. Однак на часі усвідомити: євроінтеграційної бліцкризи в Україні не буде. А отже, євроінтеграційні аргументи у внутрішньополітичній боротьбі потрібно використовувати зважено і відповідально, аби не компрометувати і не дискредитувати саму ідею. Зі сказаного випливає, що Україні не слід поспішати з поданням офіційної заявки про вступ до ЄС. Сьогодні зрозуміло, що Європа не дасть Україні чіткої інтеграційної перспективи.

В Україні дедалі частіше висловлюється думка, що інтеграція до Європейського Союзу може бути об'єднаною, загальнонаціональною ідеєю. У принципі це можливо за таких умов: 1) влада повинна здійснювати відкриту, прозору, зрозумілу для громадян європейську інтеграційну політику, жити та управляти країною за європейськими нормами і стандартами; 2) громадяни мають бути добре проінформовані про переваги та ризики приєднання країни до ЄС, а також відчуті конкретні позитивні результати реалізації європейського інтеграційного курсу.

Перспективами подальших наукових досліджень у цьому напрямі може бути аналіз можливостей України в умовах перерозподілу впливу центрів економічних інтересів у результаті зміни геополітичної ситуації у Центральній та Східній Європі.

Список використаних джерел:

1. Данилишин Б. Яку економіку ми маємо будувати? / Б. Данилишин // Дзеркало тижня. 2017. № 36. С. 6.
2. Устименко В. Угода про асоціацію з ЄС: можливості та ризики / В. Устименко // Дзеркало тижня. 2017. № 48. С. 6.
3. Сколотяний Ю., Гальчинський А. Діюча модель ЄС відпрацювала свій конструктивний ресурс і потребує заміни / Ю. Сколотяний, А. Гальчинський // Дзеркало тижня. 2018. № 1. С. 7.
4. Цифра дня // Урядовий кур'єр. 2018. № 4. С. 1.
5. Климпуш-Цинцадзе І. Не так ті вороги, як добрі люди / І. Климпуш-Цинцадзе // Дзеркало тижня. 2018. № 2. С. 2.
6. Ясинчук Л. Наш нещасний ВВП / Л. Ясинчук // Експрес. 2018. № 3. С. 13.
7. Коваленко І.Я. Я винен, і ти винен / І.Я. Коваленко // Експрес. 2018. № 3. С. 12.
8. Тамкова О. Мрій про мене, мрій / О. Тамкова // Експрес. 2015. № 53. С. 11.
9. Мацегора К. Реформу держслужби підтримують європейські інституції / К. Мацегора // Урядовий кур'єр. 2017. № 217. С. 2.
10. Вовк Л. Імпорт не впливатиме на газову ціну / Л.Вовк // Урядовий кур'єр. 2018. № 14. С. 2.
11. Економіка України за січень-вересень 2017 року // Урядовий кур'єр. 2017. № 211. С. 7.

**РЕФОРМИРОВАНИЕ УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКИ
В ПЕРИОД ЕВРОПЕЙСКОЙ ТРАНСФОРМАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ**

Аннотация. В статье анализируется современное состояние отношений Украины с Европейским Союзом, в частности, экономическая составляющая процесса интеграции в контексте вступления в силу в полном объеме Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС. Проанализированы основные проблемы и перспективы дальнейшей интеграции нашей страны в европейские структуры.

Ключевые слова: Европейский Союз, таможенные тарифы, свободная экономическая зона, интеграция, внешнеэкономический вектор, Соглашение об ассоциации между Украиной и ЕС.

**REFORMING OF UKRAINIAN ECONOMY
IN THE PERIOD OF EUROPEAN TRANSFORMATION POLICY**

Summary. The paper under analysis considers the current state of relations between Ukraine and the European Union, and namely, the economic component of the process of integration under the enforcement conditions of the Association Agreement between Ukraine and the EU. The main problems and perspectives of further integration of our country into European structures have been analyzed.

Key words: European Union, customs tariffs, free economic zone, integration, foreign economic vector, Association Agreement between Ukraine and the EU.